

Ivan Štuhec

MLADI IN NJIHOVE VREDNOTE V ČASU KIBERNETIKE

Ko govorimo o mladih oziroma mladostnikih, verjetno mislimo na življenjska obdobje med 12. in 18. letom starosti, z drugo besedo puberteto. Lahko pa to obdobje razumemo tudi širše, od otroštva do tridesetih let starosti. Gre za pomembno obdobje mladega človeka, ko si oblikuje svoj jaz in s tem vrednote. Vrednote so posledica človekove samopodobe, samorefleksije in seveda socialnega, kulturnega in še kakšnega okolja, tudi religioznega. Iz vseh raziskav se vedno znova potrjuje, da sta na vrhu vrednot pri mladih prijateljstvo in družina, saj oboje omogoča vsakemu posamezniku, da si izoblikuje svojo samopodobo. Nekateri pravijo, da imamo danes opravka z mladimi egocentriki. Drugi zagovarjajo misel, da ima vsak človek vgrajen »socialni gen«, ki ga ja potrebno prebuditi in mu omogočiti, da ga zaživi. Z vrednotami si človek osmišlja svoje tubivanje in svojo umestitev v družbeni svet. Literatura je s svojimi junaki eden od pomembnih oblikovalcev vrednot. Vrednote so tudi podvržene razvoju, tako v smislu družbenega razvrščanja in hierarhizacije kakor v smislu razvoja posameznika in njegovega prevzemanja in modificiranja vrednot. Pri vseh teh procesih igra literatura pomembno in odgovorno vlogo.

When talking about the young and adolescents we probably refer to the life period between age 12 and 18, in other word puberty. However, this period can also be understood in the wider sense, from childhood to the age of thirty. For an adolescent this is an important period, marked by self- as well as value system formation. Values are based on individual's self-image, self-reflection, along with the social, cultural and other settings, including the religious one. According to the so far made research studies, friendship and family remain two of the most highly appreciated values with the young, both enabling an individual to shape up his own self-image. According to some opinions the young today are egocentrics. On the other hand, some experts claim that every human being has a built-in »social gene«, which only has to be enhanced and called to life. Values are instrumental in making sense of one's life on Earth, and in finding one's place in the social world. Literature with its heroes is one of the important value makers. However, values are also subject to progress, so in the sense of social classification and hierarchization, as in the sense of individual's development, along with his adoption and modification of values. Literature has an important and responsible role in all these processes. Pedagogization or ethical message, that is the question now.

1 Teoretična izhodišča

1.1 Pomen pojma »vrednota«

Slovenski etimološki slovar nas pri besedi *vreden* napoti k staronemški besedi »werd« – vreden. *Leksikon krščanske etike* opredeli besedo vrednota najprej s

filozofskega vidika in pravi: »Vrednota je rezultat pretehtane presoje osebe o njenem delovanju in predmetu delovanja« (LCHE 2003, str., 2041).

Novi leksikon krščanske morale pokaže na potrebna razlikovanja pri besedi vrednote (Wert). »Vrednoto« kot abstraktni samostalnik lahko razumemo s pridevniškega vidika, kot nekaj, kar je dobro, kar si je vredno želeli. Če nekemu predmetu pripišemo, da je dober, smo s tem že nekaj ovrednotili oz. vrednotili. Vrednost nekega predmeta je tako razlog, da človek po tem predmetu stremi ali da ga obvaruje, ohrani. V vsaki vrednoti je tako utemeljeno določeno delovanje, ki je usklajeno s to vrednoto in ki izhaja iz etičnega, pravnega, estetskega ali kakšnega drugega vidika. V ožjem pomenu besede je vrednota vezana na določen predmet oz. objekt.

V širšem pomenu pa beseda vrednota opredeljuje tiste človeške drže ali kreposti, oziroma določena moralna prepričanja in obveznosti, ki se jim človek zaveže in podvrže. Torej gre za subjekt in njegov odnos do sveta.

Ustrezno temu se lahko vrednostna teorija (aksiologija – gr. aksios) ukvarja zgolj s presojo vrednot. Kot na primer, telesno življenje je temeljna vrednota. Moralno prepričanje je nujno potrebna vrednota. To lahko vključuje tudi moralne sodbe, kot je npr. pravilo, da nedolžnega ne smemo ubiti (prim., NLCHM 1990, str., 858).

1.2 Filozofska tradicija

V filozofski tradiciji se je iskalo odgovore na tri vprašanja: vprašanje o izvoru vrednot, kakšna je njihova trajnost in kakšna je njihova veljavnost. Na vsa tri vprašanja so filozofi odgovarjali zelo različno.

Za Kanta, ki je odločilno vplival na moderno družbo, je bila oseba absolutna vrednota. Razumel jo je kot cilj sam v sebi, ki je nad vsemi vrednotami in jo je potrebno absolutno spoštovati. V njej je utemeljena dolžnost človekovega moralnega delovanja. Tako pri Kantu govorimo o deontološki etiki ali etiki dolžnosti.

Nasprotno od Kanta pa je bil Nietzsche tisti, ki je postavil tezo, da vrednote niso utemeljene ne v Bogu, ne v praktičnem razumu, ampak v volji, kot »velikem razumu«, ki lahko primerjalno pretehta stvari. Tako je Nietzsche odprl pot ekskluzivno teleološki utemeljitvi vrednot, ki se ozira na cilj in ne na predmet delovanja.

Tretja smer, ki jo predstavlja Rudolf Hermann Lotze, pa meni, da so vrednote nekaj brezpogojno obvezujočega, da so absolutno veljavne, da gre za večno stvar oz. idealno formo, v luči katere je svet razumljen kot nekaj smiselnega in v naprej danega. Vrednotenja so posledica čutenja vrednot, ki jih z razumom dojemamo kot apriorne vrednostne stalnice. Ta smer je močno kritizirana kot iracionalna.

Z naslonitvijo na Husserla je Max Scheler razvil materialno etiko vrednot. Zanj vrednote niso idealne forme, ki bi bile lastne stvarem, ampak pojav, ki ga jasno čutimo in ki določa kvalitativno vrednost delovanja po intuiciji. Vrednote obstajajo same po sebi, neodvisno od človekovega vrednotenja. Oblikujejo hierarhijo vrednot, v kateri ima oseba absolutno prvo mesto in je nad vsemi dobrinami. Scheler tako govori o štirih kategorijah vrednot: čutnih, vitalnih, duhovnih in verskih.

V kolikor vrednota opredeljuje določeno lastnost nekega predmeta, ki je ovrednoten, ta predmet postane vrednota (npr. nakit, kos zemljišča in podobno). Nekateri so to poimenovali dobrina. Maks Scheler je zagovarjal, da so »dobrene po svojem bistvu vredne stvari«. Kot dobrine je opredelil stvari, ki imajo določeno vrednost.

Max Weber je zastopal teorijo o vrednotni svobodi, pri čemer so vrednote posledica spoznanj družbenih ved. Gre za vprašanje, kako jih lahko utemeljimo. Weber je zagovarjal stališče, da se je potrebno v znanosti postaviti na stališče vrednotne nevtralnosti, ker nam manjkajo tako objektivni kot subjektivni kriteriji presojanja.

Za razliko od njega pa so kritični teoretiki izhajali iz predpostavke, da se vrednote lahko utemelji intersubjektivno. Tako je Jurgen Habermas razvil teorijo praktičnega diskurza, katerega cilj je, da preko hotenih komunikacijskih procesov pridemo do zavezujočega soglasja (prim., LCHE 2003, 2041–2046 in NLkChM 1990, 857–860).

Habermasova teorija o diskurzni etiki se tako zdi dovolj demokratična in pluralna, da bi lahko predstavljala način, kako v sodobni družbi preko različnih poti komunikacije priti do tistih skupnih vrednot, ki so potrebne, da neko družbeno tkivo vzdrži trajnostni razvoj.

1.3 Moralno etični vidik

V moralni tradiciji se v povezavi z vrednotami nujno postavi vprašanje, kaj je dobro. Gre za metaetično vprašanje. Dokaj veliko soglasje obstaja v prepričanju, da beseda dobro ne pomeni preprosto opisne lastnosti, kot je npr. barva predmeta. Z besedo dobro je izraženo določeno priporočilo. Različne teorije razpravljajo o tem, na čem to priporočilo temelji. Tako se teorije delijo glede na odgovore na vprašanje, ali je dobro nekaj, kar podpira določeno lastnost.

Kognitivisti odgovarjajo pozitivno, da dobro podpira določeno lastnost posebne vrste. Tako se govori o posledični lastnosti (consequential ali supervenient property), npr. nek avto opredelimo kot dober, ker je hiter, varen, okolju prijazen itd. Človeka opredelimo kot dobrega zato, ker ga skrbi skupno dobro in ne samo njegove lastne koristi. Iz kognitivističnega vidika se tudi postavlja vprašanje, koliko je možno predvidevanje, da obstajajo objektivne norme, brez predpostavke Absolutnega kot njihovega prazvora.

Nekognitivisti običajno nasprotujejo takšnim sodbam. Za njih so vrednote izraz čustev ali drž oz. subjektivne odločitve (decionizem). V tem primeru ni brezpogojna vrednost moralnega prepričanja dana v naprej. Šele po suvereni odločitvi posameznega individuuma za določen moralni vidik postane le ta zanj obvezujoč. Seveda zgolj v smislu hipotetične zavezanosti. V kolikor izhajamo iz te predpostavke, da ni nobene zahteve, ki bi ne izhajala iz človekove svobodne odločitve, v teološkem smislu ni mogoče govoriti o poklicanosti ali o grehu. Z ateističnega vidika je to izhodišče transparentno, saj na podlagi tega prepričanja smisel svojega tubivanja človek določa sam.

1.4 Teološko etični vidik

Moralne ali etične vrednote so za razliko od estetskih, gospodarskih ali religioznih dejavnik motivacije, po katerih se človek zgleduje ali po njih stremi. Zadevajo človekovo držo (pravičnost, zvestobo, resnicoljubnost itd.) ter izražajo pogoje za uresničeno življenje (temeljne vrednote: življenje, svoboda). Vrednote imajo sicer spodbujevalni značaj, niso pa norme. Norme terjajo uresničitev vrednot. Izkušstvo

vrednot je posredovano s pomočjo družbenega soglasja, racionalne razprave in celovite komunikacije. V krščanstvu so vrednote prežete z vero in odločitvijo za Božje kraljestvo, z odločitvijo za osebni odnos do Jezusa Kristusa.

V etiki in morali tako lahko govorimo o tem, da so vrednote tako deontološko kot teleološko utemeljene in da sta obe metodi racionalni in imata svoje zagovornike v filozofiji in moralni praksi. Ko govorimo recimo o poklicnih etikah, so te deontološke, ko govorimo o utemeljevanju etičnih dejstev, pa imamo vedno opravka s teleologijo, s ciljem, ki mu sledimo. To so konsenzkvencionalistične etike.

Sodobna konzumistična etika je recimo izrazito teleološka, religiozno motivirane etike pa so v določenih vprašanih deontološke. Slednje po pravilu izhajajo iz dokaj natančno opredeljene podobe o človeku, ki predstavlja ontološko in metafizično podlago za opredeljevanje tega, kaj je vrednota in kakšno je njeno mesto znotraj hierarhije vrednot.

Če vzamemo za primer krščanstvo, potem je jasno, da je izhodišče vsega Božje stvarjenje iz nič, kar velja tudi za človeka. Človek in stvarstvo kot ustvarjeni vrednoti sta hierarhično pod svojim Stvarnikom, sta mu podvržena, s tem pa je človek že postavljen v omejen prostor in čas. Njegova subjektiviteta ni absolutna, je pa svobodna. Torej človekova avtonomija ima že iz predpostavke ustvarjenosti omejitve, k tem pa bi s Kantom dodali še omejitve, ki so intersubjektivnega značaja. Človekova avtonomija je tako zamejena iz dveh vidikov, božjega in medčloveškega. Tretjega pa predstavlja subjekt sam z vsemi svojimi karakteristikami. Prostor oblikovanja vrednot smo s tem postavili v določen kulturni, socialni, družbeni in še kakšen kontekst, ki pa ne spremeni religijsko motiviranega dejstva, da je človek ustvarjeno bitje, torej končno in omejeno, a hkrati podoben tistemu, ki ga je naredil. Spoštovanje človekovega življenja od rojstva do smrti je za verujočega kristjana deontološko utemeljeno. Vse, kar se dogaja med rojstvom in smrtjo, pa je odprt sistem vrednot, ki jih mora vsak človek odkrivati, sprejeti in ponotranjiti ter živeti.

Cilj etične vzgoje, s katero imamo opraviti pri mladini, je mlade ljudi pripraviti za svoboden, odgovoren način delovanja v skladu z določenimi vrednotami in normami. Odraščajoči človek bi se naj učil razlikovati med vrednotami, se jih zavedati, jih utemeljiti in se zanje tudi odločiti. Vzgoja bi naj pospeševala etično občutljivost, zavedanje problemov, sposobnost presojanja le-teh (na podlagi konkretnih izkušenj in doživetij) na najbolj možen razumen način. Tudi literatura ima to vzgojno funkcijo. Vrednote imajo značaj zahteve, vendar niso poistovetene z etičnimi normami. Te so usmerjene k uresničitvi vrednot. Vrednote lahko posredujemo preko izkustva, s pomočjo družbenega soglasja, (eksternalizacijo, objektivizacijo, internalizacijo). S krščanske perspektive mora biti vzgoja za vrednote prežeta z vero in odločitvijo za Božje kraljestvo.

V sodobni družbi ima izjemno pomembno vlogo vrednota tolerance, vendar njena meja naleti na mejo, ki ji rečemo nevarnost za razpad človečnosti – humanosti. Do »razpada človečnosti« pa seveda tolerance ni mogoče gojiti.

2 Mladi in vrednote

2.1 Nihilizem in mladi

Italijanski filozof Umberto Galimberti je pred leti v svoji knjigi »*Grozljivi gost: nihilizem in mladi*« podal izjemno kritično oceno o stanju duha pri mladih in njihovi vrednotni naravnosti.

Sklicuje se na raziskavo argentinskega filozofa in psihologa Miguela Benasayage, ki deluje v Parizu, in profesorja otroške in mladostniške psihiatrije Gerarda Schmita, ki predava v Reimsu. Oba sta proučevala terapevtske službe v Franciji. Ugotovila sta, da se k tem službam ne zatekajo samo ljudje, ki bi naj imeli težave psihološkega izvora, ampak najpogosteje ljudje, pri katerih gre za »odsev splošne žalosti«, značilne za našo družbo, ki jo prežema občutek negotovosti in nestalnosti. Gre za odsev družbene krize na posamezniku. Ugotavljata, da mnogi ljudje prihodnost doživljajo kot grožnjo. S sklicevanjem na Spinozo bi lahko rekli, da živimo v času »afekta žalosti«.

In Galimberti opozarja, da se na svetovalce dan za dnem obračajo starši in učitelji, ki ne vedo več, kako naj se spoprimejo z ravnodušnostjo svojih otrok oziroma učencev, z izgubo njihove motivacije (zapirajo se v sobe, omamljajo z glasbo in opojnimi substancami), s stopnjevanjem nasilja, džojnti, ki jim zamegljujejo um in pestrijo ure brezvoljnosti. In kako lahko te simptome povežemo z 'zgodovinsko krizo'? (Galimberti, 23).

Če prihodnosti ni kot obljube, se vse ustavi v sedanjosti – v trenutku užitka. Mlad človek ne preide po naravni poti iz narcističnega libida v objektivni libido. Iz ljubezni do sebe, v ljubezen do drugih in sveta.

V takšni situaciji se zateka k utilitarističnim motivacijam, dela to, kar bi naj imelo neposredno korist. Ker ni prihodnosti, tudi klasične avtoritete, starši in učitelji, ostanejo brez avtoritete, s pomočjo katere bi mladim lahko pokazali pot. Posledica je pogodbeni odnos med starši in otroki in med starši in šolo (Galimberti, 23–24).

Naša doba brez dvoma razkrinkava slepilo modernosti, da lahko človek vse spreminja po svoje. Pa ne more. Ne smemo pristati na paranoični diskurz o nujnosti, da se samo zavarujemo pred temi pojavi zaradi preživetja. To vodi do točke, ko se družba ne čuti več zavezana načelom in prepovedim. Posledica je, da bo na vrata potrkalo barbarstvo.

Negotovost je tudi posledica modernistične zmote o človekovi vsemogočnosti. Potrebna je druga pot: pot čustvenih vezi in solidarnosti, ki ljudi pelje iz osame, v katere jih je zaprla družba z egoističnimi ideali (Galimberti, 25).

Galimberti poudarja, da je emotivnost pri sodobnih otrocih slabo obvladana in da je njihova refleksija skromna. Meni, da otroci prezgodaj dobijo preveč izkušenj (televizijskih in drugih), ki jih ne morejo predelati. Posledica tega sta emotivna otopenost in nezanimanje za okolje. Rešitve vidi v samodisciplini in ne v neutemeljeni prepovedi ali naključnem kaznovanju. Pomembna ni samo kakovost ampak tudi količina časa, ki ga preživimo z mladimi. Nikoli ne smemo pretrgati komunikacije, ne glede na to, kaj otroci počnejo (Galimberti, 27).

2.2 Mladi kibernetiki

V Nemčiji so znane Shell-študije o vrednotah mladih. Leta 2015 so objavili rezultate zadnje, 17. študije. Raziskava je predstavila vrednote, ki so pomembne za mlade, za njihovo samopodobo, umestitev v družbeni kontekst in za njihovo politično ozaveščenost.

Samopodoba mladih generacij je močno odvisna od njihove vrstniške skupine. Pri tem je odločilnega pomena, s kom so na facebooku, na telefonski ali internetni zvezi. Povprečno so mladi 18.5 ur na teden na elektronskih omrežjih. Pomembno vplivno vlogo pa ohranjajo starši, osebnosti iz športa, glasbe in filma. Zaradi sodobnih tehnoloških zmogljivosti je pri mladi generaciji vse drugače, kar zadeva spoznavanje, komuniciranje, bližino, pogovor in druge komunikacijske oblike, kot je bilo pred petnajstimi ali dvajsetimi leti. Tudi predstava o času in prostoru se je popolnoma spremenila.

Razlagalci raziskave govorijo o *Bla-bla* generaciji, ki po elektronskih medijih govori v tri dni, brez vsake prave vsebine. Ker so mladi toliko ur na elektronski zvezi, izgubljajo čut za realnost in postajajo »no real, Life« generacija.

Življenjsko obdobje mladih, ko se odločajo za družino, se je raztegnilo v trideseta leta. Pred tem želijo veliko doživeti in izkusiti, biti svobodni in videti čim več sveta. Tako družina kot širša skupnost poskrbita za njihovo osnovno eksistenco, vse kar je več od tega, pa si lahko za svoje užitke prislužijo na različne načine. Prisoten pa je tudi strah, da prihodnost ni dovolj varna, za to ni smiselno prehitro sprejeti pomembnih odločitev.

Kar zadeva delo, bi mladi delali stvari, ki jih veselijo in razveseljujejo. Mladim zaposlenim sta gotovost delovnega mesta in dobro vzdušje na delovnem mestu pomembna.

Njihov odnos do domovine ima več obrazov. Od tega, da ne bi radi šli od doma, do tega, da se domov ne bi nikoli več vrnili. Ali je domovina njihov prostor prihodnosti, je odvisno od tega, ali imajo v njej poklicno perspektivo in možnost za ustvarjanje družine.

Mladi v Nemčiji so pokazali visoko stopnjo samozavesti in pripadnosti svojemu narodu, četudi imajo morda svoje korenine na drugih kontinentih. Odprti so do drugih kultur in narodov, ki prihajajo z emigrantskim valom v Nemčijo.

Raziskovalci so jih tako poimenovali *generacija DE* – ker so radi Nemci, in *generacija ABI*, ker bi radi vsi maturirali. Glede na njihovo pot in čas osamosvajanja so jih poimenovali *kraljevski otroci*, ker za njih poskrbijo starši in država. Zanimiva pa je tudi ugotovitev, da je pri mladih Nemcih zrastel interes za politiko, da pozitivno gledajo v prihodnost in da so ponosni na svojo državo. Porasle so tudi družinske vrednote in pragmatično vedenje, zato so nekateri raziskovalci to generacijo poimenovali tudi pragmatična generacija.

Za politično življenje se jih zanima več kot v prejšnji raziskavi, to je 46 %. Zelo visok odstotek (80 %) mladih je zadovoljnih z demokracijo, od tega 77 % na zahodu in 56 % na vzhodu Nemčije. Ta številka kaže na ugodne okoliščine, v katerih živijo mladi v Nemčiji (FAZ, <http://www.faz.net/-gum-88xw9>).

Ovsenik in Kozjek v svoji študiji *Vrednote generacij* razdelita vse živeče generacije v znane tipologije: generacija veteranov (1922–1943), baby boom generacijo (1944–1960), generacijo X (1961–1980), generacijo Y (1981–1990) in generacijo Z (rojeni v 90. letih preteklega stoletja).

Slednjo imenujejo tudi »mrežna generacija«. So wannabe umetniki, to so zgodovinarji s pomočjo wikipedie, kolumnisti s pomočjo blogov, programerji s pomočjo mysky in myspace, manekeni. Čas preživljajo na spletu, imajo online identitete (96 % je aktivnih na omrežju), med seboj so zelo povezani, želijo aktivno sodelovati v vsem, kar vpliva na njihovo življenje.

So ekspresivni, originalni, digitalni umetniki. Življenje jim predstavlja umetniško polje, želijo interaktivnost, socialne interakcije, zavračajo obsežna branja, hitro preusmerjajo pozornost, vendar so osveščeni, kar zadeva avtentičnost informacij. Njihove mreže so virtualne, hibridne.

Spremenili bodo način potrošnje in komunikacije. Emocionalno so odprti, mobilni, učijo se z raziskovanjem, pozornost posvečajo kinestetiki. Prednost dajejo delu in učenju po lastni izbiri (Ovsenik/Kozjek 2015, 22).

Avtorja svojo raziskavo zaključita z naslednjo tezo:

Vrednote so del našega vsakdana. Prisotne so v vseh generacijah. Generacijsko se spreminjajo. Raziskava kaže, da med respondenti ni statistično pomembnih razlik glede zavesti o moralni odgovornosti. Opazne so razlike glede pripadnosti organizaciji in glede duhovne rasti. Te so pogojene z vplivom sprememb na mišljenje mlajših generacij.

Pričakovano smo ugotovili, da se generacije razlikujejo glede sposobnosti za uporabo informacijske tehnologije, saj gre za bistvene premike v poznavanju sodobnejših tehnologij pri mlajših generacijah. Vsekakor postaja jasno, da v nasprotju s starejšimi generacijami, ki so bile predane kolektivu in vzajemnemu, skupnemu delu, mlajše generacije beležijo odmik. Želijo svobodo pri delu in možnost individualnega ustvarjanja, četudi so tudi mlajše generacije visoko odgovorne. Njihova prednost je tudi v tem, da pristopajo k problemom globalno, učijo se z raziskovanjem in sposobnostjo vsesplošne uporabe IKT. Razvijajo tudi duhovno dimenzijo, značilno zanje je, da ločujejo družino in delo, medtem ko so starejše generacije delo postavljale v prvi plan. Generacija Z, kot smo predvideli, je nadgradnja generacije Y, kar se kaže v izredno visoki stopnji individualizma, želji po eksperimentiranju in svobodi pri delu. Raziskava pokaže, da, imajo vse generacije izrazite vrednote, ki jim sledijo in ki jih bo družba morala preučiti, uskladiti in posamezne generacije motivirati za gradnjo mostov med njimi, če sledimo želji po homogenizaciji družbe. (Ovsenik/Kozjek 2015, 30–31).

Galimbertijeva zelo pesimistična ocena stanja mladih in njihovih vrednot se kaže do neke mere pretirana glede na te novejšje raziskave, ki kažejo na drugačen svet dožemanja in socialnega mreženja mladih, kot smo ga poznali v preteklosti. Vendar tudi v tem svetu »mrežne generacije« obstajajo vrednote. Literarna ustvarjalnost se bo tako verjetno v prihodnje morala prilagoditi »mrežni generaciji« in njihovem razumevanju sebe, sveta in vrednot, ki so jim blizu, ali vrednot, ki jim jih je potrebno prebuditi po drugačnih poteh.

3 Sklep

Univerzitetni prof. dr. med. Joachim Bauer je internist in specialist za psihosomatsko medicino, psihiatrijo in psihoterapijo. Danes deluje na Univerzitetni kliniki v Freiburgu in je strokovni direktor psihosomatske klinike v Stiefenhofnu. V zadnjih letih je napisal dve knjigi: *Prinzip Menschlichkeit – Warum wir von Natur aus kooperieren* (Hamburg, 2006) in *Das kooperative Gen – Abschied vom Darwinismus* (Hamburg, 2008).

Kot poznavalec raziskovanj na področju DNK je Bauer razvil tezo o človekovi biološki predisponiranosti za medosebne odnose. Projekt »Človeški genom« namreč ni potrdil darwinistične teorije evolucije. Ko pride do genskih sprememb, ni niti čas tega dogajanja niti način slučajen, ampak eksperimentalna opažanja kažejo, da pri tem igrajo pomembno vlogo zunanji dražljaji, izzivi (stresori). Potek genomskih sprememb pri tem sledi internim, v biološkem sistemu pripravljenim možnostim in pravilom.

Če povzamemo: pokazalo se je, da imajo organizmi oz. njihovi genomi lasten, njim notranje vgrajen sintetičen kreativen potencial, ki lahko prvič v zgodovini najbolje razloži, zakaj evolucija po pravilu omogoča vedno večji kompleksni razvoj živih bitij. Darwinov princip slučajnih variacij s posledično selekcijo ni bil v stanju razložiti te evolutivne kompleksnosti (Bauer, 2008: 96–103).

Za razliko od Lorenza, ki je zagovarjal tezo o agresivnem človeku in za razliko od Dawkinsonovih »egoističnih genov« (Bauer, 2008: 112), Bauer pravi, da geni niso egoistični, ampak komunikativni in kooperativni. So komunikatorji, ker je njihova aktivnost odvisna od signalov, ki prihajajo do njih iz okolja. V občutljivem obdobju biološkega razvoja določenega organizma lahko nastali signali pustijo nekakšen biološki prstni odtis, v katerem je trajni vpliv na genu viden, berljiv, je nekaj, kar se lahko opredeli kot epigenetiko (vklapljanje in izklapljanje različnih genov med razvojem v točno določenem zaporedju) (Bauer, 126–133).

Gene torej lahko opredelimo kot sodelavce – kooperatorje, saj sami zase nimajo akcijskega radiusa, ampak so navezani na številne druge molekule, da lahko postanejo aktivni. Bauer zaključuje, da iz genetike ne moremo izpeljati nobenih direktnih zaključkov o bistvu človeka, kakor je to počel Dawkins, ki mu je egoistični gen služil za teorijo o egoističnem človeku, ki se manifestira v sodobni ekonomiji (Bauer, 135–136).

Bauer tako pri vsej zadržanosti, kaj lahko sklepamo iz naravoslovnih spoznanj o človeku, vidi na podlagi raziskav na možganih tri smeri:

1. Človek je na podlagi svojih lastnih notranjih nevrobioloških nagnjenj in motivacij naravnano na *medosebno sodelovanje – komunikacijo*. Na osnovi tega je tudi pripravljen vložiti veliko napora, da bi bil sprejet in priznan.
2. Socialna izključenost ali poniževanje je s strani možganov podobno doživeto kakor telesna bolečina, zato je odgovor nanjo podoben, torej agresiven.
3. Ljudje imamo nevrobiološko zasidrano občutenje za socialno korektnost. Evolucija nas je tako rekoč pustila na pol poti. Po eni strani smo življenjsko odvisni od socialne sprejetosti, po drugi strani pa nismo dovolj opremljena bitja, ki bi z naravnim avtomatizmom delovali socialno.

Prav slednja vrzel je razlog, zaradi katerega je življenje človeka zanimiv in napet projekt. Da to vrzel zapolnimo, je naloga vsakega človeka. Kot naravoslovec se moram s to ugotovitvijo zadovoljiti, pravi avtor (Bauer, 155–173).

V svoji knjigi »Princip človeškosti« pa tako zaključuje poglavje o človeku, ki je konstruiran za uspešne odnose: »Če se h genetični opremljenosti človeka pridružijo še potrebni pogoji okolja, potem je zaradi več telesu lastnih sistemov na sodelovanje in 'človeškost' naravnano bitje« (57).

S to optimistično vizijo o človeku kot komunikativnem bitju, ki potrebuje »mreženje«, ne glede na to, v kakšni obliki in s kakšnimi sredstvi, naj sklenemo razmišljanje o vrednotah v kontekstu literature oziroma mladinske literature. Kot

na vseh področjih, tako je tudi mladinska literatura pred izzivom, kako sporočati »mrežni« generaciji vrednote, ki bodo stresor, izziv za njihov razvoj v smeri medsebojnega sodelovanja in večje človeškosti.

Literatura

Rok Ovsenik in Domen Kozjek, 2015: *Vrednote generacij. V: Revija za univerzalno odličnost. 4/2. 17–32.*

Johannes Leithäuser, 2015: *Das Netz fängt die Jugend ein. V: Frankfurter Allgemeine Zeitung On-Line am 13.10.2015 (<http://www.faz.net/-gum-88xw9>).*

Umberto Galimberti, 2010: *Grozljivi gost: nihilizem in mladi.* Ljubljana: Modrijan.

Joachim Bauer, 2008: *Princip človeškosti.* Ljubljana: Claritas.

Lexikon der christlichen Ethik (LCHE), 2003. Freiburg, Basel, Wien: Herder.

Hans Rotter in Gunter Virt, 1990: *Neues Lexikon der Christlichen Moral* (NLCHM). Innsbruck-Wien: Tyrolia.

Ivan Štuhec